

Bouwstuk van Br. MH, opgeleverd op dinsdag 4 december, 2012, in Loge Driehoek, 's-Gravenhage, getiteld "Wijsheid of Waarheid".

Wijsheid of Waarheid

[Loge symbool] Als jong vrijmetselaar dacht ik weleens dat in plaats van wijsheid wellicht waarheid gezegd zou moeten worden. Uiteraard is waarheid iets anders dan wijsheid. Maar wat is waarheid eigenlijk?

Bijvoorbeeld, ik vertel U dat ik vorige week met de koningin heb geluncht. Ik denk, dat U denkt, dat ik zit te liegen. U denkt, dat ik niet de waarheid spreek. Maar als ik nu eens een roman schrijf of een satirisch stukje in de krant (zoals Youp van 't Hek (1954 – heden)) en ik schrijf daarin, dat ik met de koningin heb geluncht, dan is dat niet erg. Uiteraard is het ook niet waar, maar het gaat om een gedachte op te roepen. En wat is er mis mee om een gedachte op te roepen. Maar als ik nu een wetenschapper ben en ik schrijf wetenschappelijke artikelen, gebaseerd op niet gedaan onderzoek of vervalst onderzoek, dan zit ik te liegen (Diederik Stapel, 1966 – heden). Maar deze keer is dit heel ernstig. Wetenschappers mogen geen loopje met de waarheid nemen en als ze in de fout gaan dan worden ze ontslagen. U ziet dat de waarheid wordt overtreden, maar dat dat minder of meer ernstig is, dat is de vraag. Je kunt dus meer of minder ernstig liegen, meer of minder de waarheid spreken.

Een ander voorbeeld: sinterklaas. We weten allemaal dat sinterklaas niet bestaat. Wij zijn als kind gefopt. Maar het sinterklaasfeest bestaat wel. We kopen immers cadeaus en vieren het sinterklaasfeest met de kinderen. In die zin bestaat sinterklaas wel. Ook zijn er nepsinterklazen, die sinterklaas spelen. Dit spelen van sinterklaas is een realiteit om de kinderen te vermaken en hun verbeelding te stimuleren. Dus eigenlijk bestaat sinterklaas niet en toch bestaat sinterklaas wel. Het is dus heel moeilijk om de waarheid te achterhalen. Als persoon bestaat sinterklaas niet. Sommige mensen zeggen dat sinterklaas een historische persoon is. Dit is waar, want er zijn enkele schilderijen en iconen, die een bisschop laten zien met daaronder geschreven: Sint Nicolaas van Myra (280 – 352). Je kunt ook zeggen dat het sinterklaasfeest is ontstaan rond 1850. Dit is dan een soort sociologische waarheid.

We weten dus niet wat de waarheid is. Het licht er maar aan, hoe je er naar kijkt. Dus eigenlijk kunnen dingen evengoed waar en onwaar zijn, zelfs tegelijkertijd waar en onwaar zijn.

Deze laatste opmerking is wel in strijd met de Aristotelische logica. Aristoteles van Stagira (384 – 322 voor Christus) zegt immers, dat dingen niet tegelijk waar en onwaar kunnen zijn. Het kan niet tegelijkertijd wel regenen en niet regenen. Veroordeelde misdadigers zijn niet tegelijkertijd schuldig en onschuldig. Men is of onschuldig of schuldig en dat na uitspraak van de rechter. Aan de andere kant is het normale leven nooit zo zwart-wit. Het kan immers niet regenen, of hard regenen of een beetje regenen. Er zijn dus gradaties. Maar de Aristotelische logica blijft wel gelden, want als het hard regent, dan regent het niet zachtjes. Soms is er wel een scherp onderscheid. We zeggen immers dat je niet een beetje zwanger kan zijn. Of een vrouw is zwanger of niet zwanger, maar nooit een beetje zwanger.

We zien dat we met de logica heel moeilijk achter de waarheid kunnen komen.

Er zijn dus gradaties van waarheden. Bijvoorbeeld: $1 + 1 = 2$. Dit is een volkomen waarheid. Niemand zal een andere mening hebben, en als iemand een andere mening heeft, dan gaan we uitleggen, dat die persoon geen gelijk heeft. Kennelijk zijn wiskundige waarheden, hele sterke waarheden. Ook het omgekeerde is waar. Wiskundige onwaarheden, zoals $1 + 1 = 3$, zijn ook hele sterke onwaarheden. Uiteraard is niet alles in dit leven wiskunde.

Er is ook zoiets als natuurkunde. De natuurkunde bestudeert de natuur en probeert, zoveel mogelijk naar waarheid, hierover te rapporteren. Natuurkunde is heel exact en probeert te zoeken naar de waarheid. Toch is de natuurkunde soms moeilijk in staat om dingen uit te leggen. Dingen zijn dingen, die bestaan, die een realiteit zijn. De natuurkunde houdt zich niet bezig met dingen, die niet bestaan. Neem nu bijvoorbeeld een elementair deeltje, zoals een elektron. Elektronen bestaan. Maar wat is een elektron? Sommige mensen zeggen, dat een elektron een deeltje is, omdat het zich soms gedraagt als een deeltje met een zekere massa en een zekere snelheid. Andere mensen zeggen, dat een elektron een golfverschijnsel is, omdat het zich soms gedraagt als golven, net zoals lichtgolven. Er vindt, bijvoorbeeld, golfbreking plaats. En waarom zou een deeltje zich laten golfbreken? We zeggen nu, dat het elektron zich soms gedraagt als deeltje en zich soms gedraagt als golf. Broeders, ik ga hier niet te lang mee door, want dan zullen enkele broeders totaal afhaken. De waarheid is nu, dat het elektron en een deeltje is en een golfverschijnsel, maar niet tegelijkertijd. Maar het is niet zo, dat we telkens een ander elektron hebben, dat, als het ware flipt van deeltje naar golf en terug van golf naar deeltje. Nee, want het elektron is gewoon zoals het is. Het is alleen heel moeilijk om te beschrijven. Dit is dus de waarheid van elementaire deeltjes: ze zijn moeilijk in gewone mensentaal te beschrijven. Daarom gebruiken de natuurkundigen wiskunde om elementaire deeltjes te beschrijven. Natuurkundigen raden af om een beeld of een voorstelling te hebben. Onze hersens kunnen dit nu eenmaal niet voorstellen. Elektronen bestaan nu eenmaal, maar wel zonder een eenvoudige voorstelling.

We zien nu dat sommige waarheden niet voorstelbaar kunnen zijn.

Kan je alleen over waarheid spreken over dingen, die bestaan, of ook over dingen, die niet bestaan? Ja, dat kan. Bijvoorbeeld, de eenhoorn bestaat niet. Hij bestaat niet fysisch, maar bestaat natuurlijk wel als mythisch wezen. Als je zegt dat eenhoorns niet bestaan, kan je dat als een waarheid beschouwen. Een waarheid van iets dat niet bestaat. Er zijn natuurlijk meer dingen, die niet fysisch bestaan, maar wel in onze geest, zoals transcendentale begrippen, zoals gerechtigheid of De Liefde. Gerechtigheid is een belangrijk idee, maar je kunt het niet in een potje stoppen. Geluk is ook een belangrijk idee, maar ook dat kun je niet kopen. Volgens Plato (427 – 347 voor Christus) bestaan er dus dingen en ideeën. Dingen zoals stenen, tafels en mensen aan de ene kant, en ideeën of begrippen aan de andere kant, zoals gedachten en begrippen.

De waarheid van gedachten is natuurlijk veel belangrijker dan de waarheid van dingen.

De waarheid van gedachten is inderdaad heel belangrijk. Want, als elk mens een goede voorstelling heeft van menselijkheid en zich ook zo wil gedragen, dan wordt deze planeet een fijne plaats om te zijn. Waarheid van gedachten en dingen is ook belangrijk volgens een bepaalde causaliteit. Causaliteit wil gewoon zeggen: oorzaak en gevolg. Bijvoorbeeld, als het regent dan vallen de druppels naar beneden, naar de aarde. Dit komt door de gravitatie (Newton, 1643 – 1727). Gravitatie is de

oorzaak en naar beneden vallen het gevolg. Het is natuurlijk niet andersom. Het is niet zo dat het gravitatieveld van de aarde ontstaat of er is, omdat het regent. Het gravitatieveld bestaat ook als het niet regent. Oorzaak en gevolg zijn belangrijk om de waarheid te achterhalen. Ik las laatst in de krant, dat door de inflatie de prijzen omhoog gingen. Dat is natuurlijk onzin, want als de prijzen omhoog gaan, dan noemen we dit inflatie. De inflatie is dus een gevolg van de stijgende prijzen. Stijgende prijzen zijn niet het gevolg van inflatie.

We zien dus dat oorzaak en gevolg belangrijk zijn in het zoeken naar waarheid.

Een tussenconclusie is, dat waarheid dus een heel moeilijk begrip is en dat daar met wijsheid mee moet worden omgegaan. Vandaar dat wijsheid belangrijker is dan waarheid. Daarom zijn de drie kleine lichten: Wijsheid, Kracht en Schoonheid.

Wijsheid en waarheid zijn twee belangrijke begrippen in discussies tussen de wetenschap en de religie. Er zijn nogal wat disputen geweest en zijn er nog aan de gang tussen de wetenschap en de godsdienst. Ik geef een aantal bekende voorbeelden van disputen:

- Staat de aarde stil in het centrum van de hemel of de zon. Centrale figuren zijn Copernicus (1473 – 1543) en Galilei (1564 – 1642), die aantoonde, dat de aarde om de zon draait en niet andersom, dat de zon om de aarde beweegt. De wetenschap won het uiteindelijk van de bijbel. Het beeld is nu veel genuanceerder, want de aarde draait om de zon, maar de zon draait om een zwart gat in het centrum van ons sterrenstelsel: de Melkweg. En dit sterrenstelsel is slechts een van de vele miljarden in het heelal. Het gaat hier alleen om het interpreteren van feiten. Interpreteren: daar kom ik nog op terug.
- Abortus of euthanasie is thans geregeld in de wet en zorgvuldige procedures zijn ontstaan. Mensen, die met de bijbel in de hand, abortus en euthanasie willen verbieden voor iedereen, worden niet meer gehoord. Uitaard hoeft je geen abortus of euthanasie te plegen als je zelf niet wilt. Het gaat hier om morele keuzes.
- Ook het dispuut tussen darwinisten en zogenaamde intelligent designers of creationisten is ook bekend. Ging het vroeger over het interpreteren van feiten, tegenwoordig gaat het meer over morele keuzes, die niets met het eigenlijke onderwerp te maken hebben.
- Het dispuut of homofilie een menselijke existentie is, een ziekte, een levensstijl of een zonde is nog steeds gaande. Ik denk, dat je homoseksueel bent, net zoals je blauwe ogen hebt, het is een eigenschap. Blauwe ogen zijn geen ziekte en zeker geen zonde.
- Ik heb ook een bouwstuk opgeleverd over het ziel en lichaam dispuut. De dualisten geloven, dat er een niet-materiële ziel bestaat naast het lichaam. De monisten geloven, dat het lichaam materiële hersens heeft en dat de ziel dus niet bestaat. Hoewel, je de ziel wel als een denkconcept kan gebruiken.

Er is geen wetenschap, inclusief de wetenschap van de ethiek, of het recht, dat niet ooit met de religie in aanvaring is gekomen of nog is. De wetenschappelijke interpretatie en de godsdienstige interpretatie kunnen heel veel verschillen. Beiden zeggen uit te gaan van de waarheid en praten over waarheidsvinding. Ik wil nu een voorbeeld geven uit de medische wetenschap: ziekte en demonen.

De visie op het menselijk lichaam en op ziektes is door de eeuwen heen nogal veranderd. Was de oorzaak van lichamelijke en geestelijke ziektes eerst demonen en dus bovennatuurlijk, tegenwoordig wordt het lichaam en ziektes meer materieel en psychologisch bekeken, beter gezegd medisch bekeken. We zijn dus gegaan van het uitdrijven van demonen, het hand opleggen, magische rituelen en het hebben van relikwieën en amuletten naar het opereren, het gebruik van medicijnen en andere therapeutische sessies. Tot in de middeleeuwen was de gedachte dat ziekten werden veroorzaakt door demonen en door zonden wijdverbreid. Door de verlichting begon dit beeld te verdwijnen, maar toch niet helemaal, want uit later tijd en zelfs vandaag zijn er nog steeds dit soort occulte fenomenen.

Ik geef U een voorbeeld uit 1847. In 1847 is de anesthesie uitgevonden door een zekere dokter James Young Simpson (1811 – 1870). Hij wilde anesthesie medisch toepassen. Hij wilde chloroform gebruiken om de pijn voor de vrouw te verlichten bij de geboorte van een kind, indien noodzakelijk uiteraard. De Engelse kerken waren hiertegen, omdat de bijbel hierover zeer duidelijk is. In genesis 3 vers 16 staat, dat god zegt tegen Eva: Met smart zult gij kinderen baren. De geestelijken waren van mening dat, als de vrouw geanestheseerd was door chloroform, zij niet op de juiste manier kon lijden. Simpson accepteerde dit, omdat hij zelf heel gelovig was. Dokter Simpson was wel succesvol om anesthesie toe te passen bij mannen, want in de bijbel staat dat god Adam in een diepe slaap deed verkeren alvorens een (1) van zijn ribben te verwijderen teneinde de vrouw te creëren. U ziet hier ook, dat de bijbel veel belangrijker gevonden wordt dan menselijk lijden en dat een verschil in benadering tussen man en vrouw kennelijk geen probleem was. Het is natuurlijk duidelijk, dat deze geestelijken zelf allemaal man waren. Maar korte tijd later werd anesthesie wel toegestaan bij pijnlijke operaties bij zowel mannen als vrouwen. Het is interessant om te vermelden, dat ook in Japan, waar onze bijbel geen gezag heeft, het baren van kinderen ook zo wordt gezien: de pijn van het baren moet als een vreugde van de geboorte gezien worden.

We zien dat de medische wetenschap een lange historie heeft van genezingen of verlichtingen, die theologisch zijn of worden aangevochten. De waarheid van de bijbel tegenover de waarheid van een mens, in dit geval een arts. De godsdiensten konden deze disputen vaak makkelijk winnen, want je zei gewoon, dat het in de bijbel staat. Als het weerwoord is dat, dat citaat fout is, dan zeg je dat er in de bijbel fouten staan en dan wordt je gelijk uitgemaakt voor een domme en gevaarlijke atheïst. Vandaar dat de vrijmetselarij altijd direct begon uit te leggen dat ze geen atheïsten waren.

Het verhaal van de anesthesie doet U wellicht glimlachen, maar ook vandaag de dag bestaan deze fenomenen ook. De huidige paus is nog steeds tegen condooms, ook als een (1) van de geliefden aids heeft. De kerk is altijd tegen geboorteregeling geweest. Pius XI (1857 – 1939) heeft zich expliciet tegen condooms uitgesproken in een encycliek Casti connubii (Van het kuis huwelijk) uit 1930 en tot nu toe is er niet veel in dit standpunt veranderd.

We zien nu, in elk geval, dat de waarheid niet alleen menselijk maar ook goddelijk kan zijn. Het zijn natuurlijk wel mensen, die de goddelijke openbaring in de bijbel of in de koran interpreteren.

Een ander voorbeeld geef ik uit de meteorologie. In vroeger tijden was de landbouw natuurlijk heel afhankelijk van het weer, vooral de juiste hoeveelheid regen en de juiste temperaturen. In de middeleeuwen dacht het volk, maar ook paus Innocentius VIII (1432 – 1492), dat slecht weer werd veroorzaakt door vrouwelijke heksen. Deze vrouwen waren daarmee zondig en moesten gestraft worden. Dit lezen wij in zijn bul Summis Desiderantes uit 1484. Later is dit neergelegd in een

wetboek uit 1489 getiteld: Malleus Maleficarum; ofwel Hamer van de Boosdoeneressen of Heksenhamer, geschreven door Heinrich Kramer ofwel Henricus Institoris (1430 – 1505). Met dit boek zijn in Duitsland al meer dan 100,000 vrouwen ter dood gebracht, meestal door verbranding. De verbranding heeft namelijk een reinigende functie en zo werden zij van de duivel verlost. Ik moet vermelden, dat deze lange periode inderdaad een lagere opbrengst had uit de landbouw. Deze periode wordt tegenwoordig de kleine ijstijd genoemd. Er was dus wel degelijk slechter weer, en over de oorzaken wordt tegenwoordig ook nog gedebatteerd. In ieder geval waren het geen heksen. Het is interessant om te vermelden, dat de kerk vond dat de wereld snel van heksen gereinigd diende te worden, omdat men dacht dat het een eindtijd was. Deze eindtijd werd geconcludeerd uit de bijbel en niet uit een Maya kalender.

Een ander verhaal. De heer Dietrich Flade (1534 – 1589) was rector aan de universiteit van Trier (in Duitsland) en hij was een hoge rechter. Hij zag, dat veel vrouwen werden veroordeeld voor hun machinaties van het weer. Hijzelf had ook vrouwen veroordeeld tot de dood. Hij vroeg zich af, hoe deze vrouwen dat eigenlijk deden. De verklaring luidde altijd, dat deze vrouwen bezeten waren door geesten of demonen. Hij kon zich als natuurwetenschapper heel moeilijk voorstellen, hoe je stormen, regen, sneeuw, donder en bliksem zou kunnen beïnvloeden. De vrouwen gaven, na marteling, hun machinaties altijd toe, maar hij vond ook, dat als je maar doormartelt, je altijd wel zou toegeven. Hij vond dat zo'n bekentenis eigenlijk maar heel weinig waarde heeft. Dat folteren weinig nut heeft was een geheel nieuwe gedachte in deze tijd. Voor zichzelf kwam hij tot de conclusie, dat vrouwen het weer niet kunnen beïnvloeden en dan ook niet verbrand hoeven te worden. Als hoge rechter veroordeelde hij deze zogenaamde heksen dan ook niet meer. Hij werd nu zelf beschuldigd, dat hij zijn ziel had verkocht aan Satan. Hijzelf werd nu lang gemarteld en uiteindelijk bekende hij in 1589. Hij werd gewurgd en verbrand. Het wurgen voor verbranding werd gezien als een strafverlichting. Dietrich Flade was een vermogend man en hij werd ook veroordeeld om jaarlijks uit zijn erfenis een bedrag aan de katholieke kerk te betalen. In 2008 was dit Euro 362,50. Dit is gestopt in 2012 door een uitspraak van het Duitse parlement. De arme rijke Flade heeft dus 423 jaar betaald, na zijn dood, voor zijn humaniteit. Het is hierbij interessant om te vermelden, dat heksenvervolging plaats vond in katholieke landen en in protestantse landen.

Het verbranden van heksen was niet alleen maar een bijgeloof van het volk. Bijvoorbeeld, James I (1566 – 1625), koning van Engeland, Ierland en Schotland wilde eens met zijn schip uitzeilen, maar het stormde heftig. Hij liet enkele honderden vrouwen terechtstellen, wat heel effectief was, want enkele dagen later was de storm gaan liggen en was het weer goed zeilweer.

We zien nu dat de waarheid verschillend geïnterpreteerd kan worden, maar dat hier ook veel slachtoffers bij kunnen vallen. Dezelfde Verlichting in het denken, die de vrijmetselarij deed ontstaan vlak voor 1717, betekende ook het einde van de heksenprocessen (de laatste heksverbranding in Engeland was in 1722).

Wij vinden deze verhalen vaak ongelooflijk, maar zeggen we dan: dat waren de Middeleeuwen. Als we de krant van vandaag lezen of het journaal op televisie zien, dan lijkt het soms wel, dat ook vandaag heksenprocessen nog steeds plaatsvinden. Bijvoorbeeld, de jongeman Mauro Manuel (1992 – heden) moest terug naar Angola, maar was hij persoonlijk eigenlijk schuldig aan iets? Door alle emoties werd toch nog een maasje in de regeltjes gevonden: hij kreeg een verblijfsvergunning voor studie. Ik wil gewoon werken zei Mauro nog en niet studeren. Maar ja, in dit geval was de mening

van de politiek en de emotie van het volk veel belangrijker dan de mening van de onschuldige Mauro zelf.

We zien nu dat waarheid ook te maken heeft met wetten en regels, die elkaar ook kunnen tegenspreken. De waarheid vastleggen is dus een moeilijke, maar niet onbelangrijke, taak.

Ook binnen de vrijmetselarij is het begrip waarheid moeilijk te definiëren. Bijvoorbeeld, wanneer wij het ritueel beleven, dan heeft eenieder zijn eigen interpretatie. Ieder heeft zijn eigen waarheid, die soms kan botsen en soms ook niet. Als vrijmetselaren, kunnen we het best in het algemeen allemaal min of meer met elkaar eens zijn. De Duitsers noemen dat Verstehen. Ofwel, je kunt het global bedgrijpen, ofwel je kunt er een goed verhaal bij verzinnen. Het centrale woord is nu interpretatie. Onnodig om te zeggen dat interpretatie ook veel gebruikt wordt in de politiek of door economen, die de crisis uitleggen. Persoonlijk vind ik een interpretatie een dunne vorm van waarheid.

Als laatste voorbeeld een waarheid, die nooit gerealiseerd kan worden. Een bekend grapje van een cafe, waar morgen het bier gratis is. Ga je echter morgen, dan zeggen ze: nee, niet vandaag, maar morgen is hier het bier gratis. Kennelijk is het bier dus nooit gratis. U kunt lachen, maar de NS zegt het ook: volgend jaar houden we meer rekening met het weer. Ze zeiden het vorig jaar, maar nu zeggen ze het weer!

Ik heb U nu een aantal visies op de waarheid geschetst. Voor iedereen is het weten van een waarheid heel moeilijk. Waarheden verschuiven en iedereen heeft zijn eigen waarheid. Vandaar dat de waarheid en de vrijmetselarij eigenlijk een heel eenvoudige relatie hebben. Wij zeggen immers, dat wij zoekers naar waarheid zijn, en dat de ritualen daarin ons helpen. De ritualen zelf vertellen geen echte waarheden, maar wekken ons wel op om ze te zoeken: keer op keer. Het is daarom dat ik vrijmetselaar ben, want de organisatie van de vrijmetselarij verkondigt geen waarheden. We blijven onafhankelijke individuen, die het fijn vinden om elkaar te ontmoeten. Onze meningen worden dan aan elkaar geslepen, zoals de beitel op de wetsteen wordt geslepen. Wij gaan door met het zoeken van de waarheid, vooral naar de waarheid over onszelf, want het Ken Uzelf, staat ook hoog in ons vaandel, boven de tempelpoort.

Al de waarheden van al de mensen moeten samen onze maatschappij vormen. Dat kan op twee manieren: door discussie en door meerderheid. Er zijn altijd veel discussies gaande in de wetenschap en vooral in de politiek. In ons land beslissen we dan met een meerderheid van stemmen, na alle meningen gehoord te hebben. Ik ben blij, dat ik in een democratie leef. Democratie is wellicht een slecht regeringssysteem, maar andere systemen zijn nog veel slechter (noot 2). Ik ga het nu niet hebben over ieders politieke waarheid in Nederland, want dat staat onze maçonnieke grondwet niet toe. Maar het is duidelijk, dat er verschillende overtuigingen zijn. Minderheden mogen in een democratische samenleving niet ondergesneeuwd worden, maar moeten zoveel mogelijk hun eigen waarheid kunnen beleven. Slechts enkele individuen of zeer kleine groepen houden er een hele aparte overtuiging op na, die in een democratie bestreden moeten worden. Denk hier, bijvoorbeeld, aan criminelen en terroristen.

De waarheid of waarheden moeten dus met wijsheid worden bediscussieerd en toegepast. Vandaar dat wij de waarheid moeten zoeken, maar dat wijsheid belangrijker is. Vandaar dat de maçonnieke kleine lichten zijn die van Wijsheid, Kracht en Schoonheid. De maçonnieke grote lichten zijn die van Bijbel, Passer en Winkelhaak. Broeders, ik adviseer U: gebruik de passer en winkelhaak, zoals het

ritueel ons dat leert. Wees echter voorzichtig met het eerste grote licht: de bijbel. Het eerste grote licht moet niet simpelweg letterlijk worden gelezen en toegepast, maar met wijsheid.

Ik heb gezegd. Achtbare meester, staat U mij toe mijn plaats in de kolommen weer te mogen innemen, zodat ik met U – in wijsheid – kan arbeiden.

Noten:

1. Innocentius VIII was voor de slavenhandel, want dan kon je die mensen christen maken. Want als deze mensen niet worden verhandeld en vrij blijven, dan blijven ze ook heiden. Vrijheid was in deze tijd onbelangrijk, alles ging om de christelijke ziel.
2. Sir Winston Churchill (1874 – 1965): It has been said that democracy is the worst form of government except [for] all the others that have been tried.
3. Heksen zijn natuurlijk niet alleen beschuldigd van slecht weer en misoogsten, maar ook van miskramen, ziekte, seksualiteit, het opeten van kinderen, doden van vee, abortus, etc. Heksen vlogen niet alleen maar op bezems rond op weg naar een heksensabbat.
4. Zie Religio Medici (De religie van een medicus) van Thomas Browne (1605 – 1682): mensen, die niet in heksen geloven, zijn atheïst.
5. Heksen komen niet alleen in de christelijke cultuur voor. De Iraanse geestelijke Hojatoleslam Kazem Sedighi beschuldigt vrouwen, doordat zij niet netjes gekleed gaan, van het veroorzaken van de grote aardbeving in de stad Bam in 2003. De vrouwen zondigen immers tegen Allah. De ware reden van het hoge dodental is, dat er in dit gebied veel aardbevingen voorkomen, terwijl de huizen geen stalen constructie hebben en dus totaal instorten. Veel geestelijken en Mahmoud Ahmadinejad (1956 – heden) hebben voorspeld, dat Teheran wordt getroffen door een grote aardbeving voor 2010. Dit is gelukkig niet gebeurd. Sedighi heeft seismologie zelfs nog als bijvak bestudeerd: hij zou beter moeten weten.

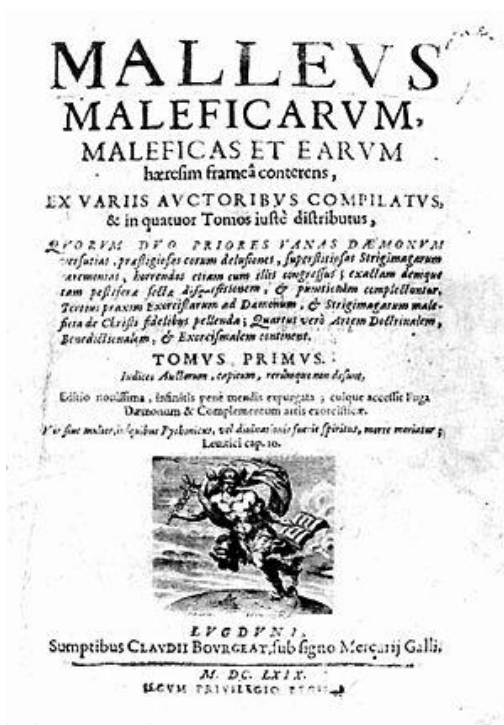

J. Y. Simpson

James Young Simpson (uitvinder anesthesie)

Innocentius VIII (heksenvervolger)

Voorblad Malleus Maleficarum (Heksenhamer)

Dietrich Flade op weg naar zijn eigen executie

Heksenverbranding in Amsterdam in 1549

(door de bekende Nederlandse graveur Jan Luyken)

Iraanse geestelijke (Kazem Sedighi) legt uit dat aardbevingen veroorzaakt worden door vrouwen, die niet zedig genoeg gekleed gaan, de zonde bevorderen en Allah tarten.